30/01/2022

Η Κοινωνική δυναμική της Θεολογίας από την Καινή Διαθήκη στους Τρείς Ιεράρχες

/ Γνώμες

του Καθηγητή Χρήστου Κ. Οικονόμου
τ. Προέδρου και Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ και Προέδρου του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Η τεχνολογία, αναμφίβολα, είναι το κυρίαρχο στοιχείο στη ζωή του παγκοσμιοποιημένου ανθρώπου του 21ου αιώνα. Γι’ αυτό, όλα τα πανεπιστημιακά και επιστημονικά κέντρα σ’ ολόκληρο τον κόσμο δίνουν ένα αισθητό προβάδισμα στη σύγχρονη τεχνολογία, παντός είδους, με μια τάση υπερβολής, που εγκλωβίζει το ανθρώπινο πρόσωπο κατατάσσοντάς το επαγγελματικά, οικονομικά και αξιολογικά σε δεύτερη θέση, μετά τις μηχανές.

Αυτή η ιεράρχηση ακολουθείται πρωτίστως και κυρίως στη σύγχρονη πολιτική

σκέψη των υπερδυνάμεων, αλλά και στην οικονομική φιλοσοφία των ανεπτυγμένων κρατών. Αποτέλεσμα αυτών των παγκόσμιων τάσεων και ανακατατάξεων είναι η ηθική υποβάθμιση του σύγχρονου πολιτισμού, η περιφρόνηση των κοινωνικών αξιών, η υποτίμηση της σημασίας της ειρήνης, της ελευθερίας, του δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπροστά στα συμφέροντα αυτών που επιδιώκουν την αλλοτρίωση του ανθρώπινου προσώπου, προς ίδιον όφελος. Γι’ αυτό, αναγκαζόμαστε σήμερα να μιλάμε για τον πολιτισμό των πολιτισμών και τον πολιτισμό της πολιτικής. Εξάλλου, η ανάπτυξη σύγχρονων μακροϊδεατισμών, που ταυτίζονται με μια παγκόσμια κυριαρχία, απομίμηση της Pax Romana, αποτελεί το μέτρο κρίσεως των πολεμικών συγκρούσεων των σύγχρονων υπερδυνάμεων.

Από την άλλη, η παγκόσμια τρομοκρατία, οι ισοπεδωτικοί πόλεμοι στη Μέση και Άπω Ανατολή, οι συγκρούσεις θρησκειών και πολιτισμών, η πείνα και η υπανάπτυξη αποτελούν το σκηνικό που συνθέτει τη σύγχρονη πραγματικότητα του κόσμου μας. Προσθέτοντας τη μόλυνση του περιβάλλοντος από τις βόμβες πολεμικών συγκρούσεων στα Βαλκάνια και την Κύπρο, αλλά και στην περιοχή του Ιράκ, του Αφγανιστάν και του Περσικού κόλπου, με αποτέλεσμα τη μόλυνση του υπεδάφους και του αέρα, παράλληλα με τη μόλυνση των θαλασσών, διαζωγραφίζουμε παραστατικά τον περίγυρό μας.

Η κοινωνική δυναμική της Θεολογίας από την Καινή Διαθήκη στους Τρείς Ιεράρχες, αποτελεί μια άλλη προσέγγιση της ιστορίας και του πολιτισμού. Αυτό που θέλουμε να κάνουμε σαφές είναι η μεγάλη αξία που έχει ο άνθρωπος ως εικόνα του Θεού και ως απαραίτητη κοινωνική μονάδα, για να ζήσει ο κόσμος και να δρομολογήσει μια νέα πορεία στην ιστορία και τον πολιτισμό της ανθρωπότητας.

Η κοινωνική πραγματικότητα αναμορφώνεται με την κοινωνική δυναμική της θεολογίας της Καινής Διαθήκης, των Τριών Ιεραρχών και της γενικότερης πατερικής γραμματείας. Με άλλα λόγια, η συμβολή του Χριστιανισμού στην κοινωνική πρακτική είναι ουσιαστική και καταλυτική σε βασικά κοινωνικά προβλήματα, όπως π.χ. στην ισοτιμία ανδρός και γυναικός, την υπέρβαση του εθνικισμού ως φυλετικής διακρίσεως μονομανούς ρατσισμού, την αντιμετώπιση της ιδιαιτερότητας του άλλου μέσα σε μια πολυπολιτισμική και διαθρησκειακή κοινωνία, την υπέρβαση της ειδωλολατρίας και των δαιμονικών δυνάμεων, μέσα από τις εκδηλώσεις της μαγείας και της μαντείας, την ανατροπή της λατρείας του αυτοκράτορα ως πτωτικής καταστάσεως της ανθρώπινης αυτοθέωσης, τη διαχείριση του πλούτου, τη φιλάνθρωπη μεταχείριση των φτωχών και τη στήριξη των καταφρονημένων και περιφρονημένων του κοινωνικού καθωσπρεπισμού.

α)Ισοτιμία ανδρός και γυναικός

Η κοινωνική δυναμική της θεολογίας της Κ.Δ. και των Τριών Ιεραρχών εστιάζεται και στο πρόβλημα της ισοτιμίας του άνδρα και της γυναίκας. Στην αρχαία Ελλάδα η θέση της γυναίκας ήταν σκανδαλιστικά υποτιμημένη. Όπως υποστηρίζει ο F. A. Wright, «οι γυναίκες, κατά τη γνώμη του Αριστοτέλη, είναι πιο κοντά στα φυτά παρά στα ζώα˙ γιατί το ζώο διαφέρει από το φυτό, κυρίως επειδή έχει αισθητήρια αντίληψη». Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο συνέχισε η υποβάθμιση της γυναίκας με μια σκληρή κυνικότητα με το χαρακτηριστικό της ως res, δηλαδή πράγμα, άψυχο αντικείμενο, το οποίο χειριζόταν ο άνδρας κατά τη δική του επιθυμία. Με βάση τα κλασικά κείμενα και τους νόμους, όπως ήταν η νομοθεσία του Σόλωνα, πιστεύουμε ότι η ομοφυλοφιλική σχέση είναι συνέπεια της υποβάθμισης της αξίας της γυναίκας, και αυτό το κοινωνικό στοιχείο διαιωνίζει το φαινόμενο διαχρονικά.

Αυτή την κοινωνική αντίληψη ανατρέπει η θεολογία της Κ.Δ. και των Τριών Ιεραρχών. Ο Χριστός παραπέμπει στην ισοτιμία της αρχικής δημιουργίας του άνδρα και της γυναίκας, τονίζοντας «ὅτι ὁ κτίσας ἀπ’ ἀρχῆς ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Ματθ. 19, 4). Πάνω σε αυτή τη βάση και ο Απ. Παύλος υπερβαίνει τη σύγχρονή του ανδροκρατούμενη κοινωνία με τον αποφθεγματικό του λόγο˙ «Οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ… πάντες γάρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3, 28).

Τη φυσική και οντολογική ισότητα των δύο φύλων υπερασπίζεται ο Γρηγόριος ο Θεολόγος με ριζοσπαστικό δυναμικό λόγο. Θεωρεί την άνιση μεταχείριση της γυναίκας από τον άνδρα, και την κοινωνία γενικότερα, ότι οφείλεται στον ανδροκρατικό χαρακτήρα της νομοθεσίας, γι’ αυτό γίνεται ανατρεπτικός (PG 36, 289). Και καταλήγει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος σε μια θεολογική επιχειρηματολογία με σωτηριολογικές προεκτάσεις για την ισοτιμία των δύο φύλων. «Ἀμφοτέρους σώζει Χριστός τοῖς πάθεσιν. Ὑπέρ ἀνδρός σάρξ ἐγένετο; τοῦτο καί ὑπέρ γυναικός. Ὑπέρ ἀνδρός ἀπέθανε; καί ἡ γυνή τῷ θανάτῳ σώζεται (PG 36, 289). Επομένως, τα φεμινιστικά κινήματα έχουν τη δυνατότητα να ορθοδρομήσουν τη δράση τους έχοντας ως πηγή και μέτρο κρίσεως την κοινωνική δυναμική της θεολογίας της Κ.Δ. και των Τριών Ιεραρχών, ώστε να αποφεύγονται οι υπερβολές.

β) Το πρόβλημα της δουλείας

Ένα άλλο οξύ κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο διαιωνίζεται με διάφορους τρόπους δια μέσου των αιώνων με διάφορες εκφάνσεις ως τις μέρες μας, είναι το φαινόμενο των δούλων. Η απάνθρωπη μορφή της δουλείας αποτελεί την κλασική έκφραση της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τον συνάνθρωπό του, και αυτό ήταν το αποκορύφωμα της ανισότητας, που μαστίζει την ανθρωπότητα στο διάβα της ιστορίας. Μεγάλο αριθμό δούλων αναφέρουν οι ιστορικοί στην Ελλάδα και τη

Ρώμη. Ιδεολογική στήριξη στο φαινόμενο της δουλείας έδιναν φιλόσοφοι όπως ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας. Ο πρώτος ιδιαίτερα πίστευε ότι οι δούλοι «εἰσί φύσει δοῦλοι» και πως τα σώματά τους διέφεραν από εκείνα των ελεύθερων. Τα σώματα των δούλων ήταν κατασκευασμένα για τις χειρωνακτικές, τις σκληρές δουλειές, ενώ των ελεύθερων ήταν χρήσιμα μόνο για τον πολιτικό βίο και για έργα πολιτισμού. Ο αριστοτελικός ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο ο «μή αὐτοῦ φύσει ἄλλ' ἄλλου ἄνθρωπος ὤν, οὗτος φύσει δοῦλος ἐστιν» δείχνει καθαρά ότι ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η δουλεία είναι σύμφωνη με τη φύση του ανθρώπου˙ κατά τον φιλόσοφο, στην ψυχή υπάρχει το φύσει άρχον και το φύσει αρχόμενον. Η απάντηση του Μ. Βασιλείου σε μια τέτοια υποβάθμιση του ανθρώπινου προσώπου είναι καταλυτική: «Μηδέ εἰς δουλείαν καταγέτω τό Πνεῦμα, ἀκούων, ὅτι καθώς βούλεται πάντα ἐνεργεῖ τά τοῦ Θεοῦ» (PG 31, 1429). Στη συνέχεια, με τις κατακτήσεις των Ρωμαίων, έχουμε μια φοβερή αύξηση του αριθμού των δούλων, οι οποίοι είχαν εξευτελιστική μεταχείριση. Η μαστίγωση, ο περιορισμός στο ξύλο και η σταύρωση ήταν οι συνηθισμένες ποινές των δούλων.

Η Κ.Δ. και οι Τρείς Ιεράρχες είναι ανατρεπτικοί και γι' αυτή την απαράδεκτη κοινωνική έκφραση της δουλείας. Ο Χριστός καταργεί την ανισότητα των ανθρωπίνων προσώπων, γιατί με τη γέννησή του προσφέρει σ' όλους την αποκατάσταση της φθοράς της φύσης τους και συγχρόνως την ελευθερία ανεξάρτητα φύλου, φυλής, θρησκεύματος, κοινωνικής τάξης, αξιώματος ή άλλης προσωπικής ιδιότητας.

Παράλληλα, ο Χριστός χαρίζει την υιοθεσία ως λύτρωση από κάθε μορφή δουλείας, «ἵνα τούς ὑπό νόμον ἐξαγοράσει ἵνα τήν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν» (Γαλ. 4, 5). Έτσι, ολοκληρώνεται η υπέρβαση των φύλων, των κοινωνικών διακρίσεων, των εθνικιστικών διαιρέσεων, και κάθε άλλη μορφή κοινωνικής ανισότητας, εν Χριστώ με τη χαρακτηριστική διατύπωση της παύλειας θεολογίας, που αποτελεί ριζοσπαστική ανατροπή των κοινωνικών ανισοτήτων˙ «Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θῆλυ˙ πάντες γάρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3, 28).

Ως άριστος ερμηνευτής της Καινής Διαθήκης και ιδιαίτερα του Παύλου ο ιερός Χρυσόστομος δίνει έμφαση στη φράση: «πάντες γάρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» και προσθέτει τον δικό του κοινωνικό δυναμικό θεολογικό λόγο, τονίζοντας ότι όλοι οι άνθρωποι Ιουδαίοι και εθνικοί, δούλοι και ελεύθεροι, άνδρες και γυναίκες έχουν έναν τύπο και μια μορφή εν Χριστώ (PG 61, 656).

γ)Η διαχείριση του πλούτου

Η κοινωνική δυναμική της Κ.Δ. και των Τριών Ιεραρχών επικεντρώνεται και στα

πρακτικά προβλήματα των φτωχών και στη στάση των πλουσίων. Η Κ.Δ. όχι μόνο δεν παραθεωρεί τις κοινές ανθρώπινες ανάγκες, αλλά εκφράζει δυναμική άποψη για το πρόβλημα της σχέσης των πλουσίων και των φτωχών και τη διαχείριση του πλούτου. Παράλληλα, αυτά τα προβλήματα απασχόλησαν όλως ιδιαιτέρως τους Τρεις Ιεράρχες. Θα μπορούσαμε, μάλιστα, να θεωρήσουμε τους Τρεις μεγάλους Πατέρες της Εκκλησίας ως τους αυθεντικότερους εκφραστές της κοινωνικής πολιτικής της Εκκλησίας. Θεμέλιο των κοινωνικών σχέσεων, υποστηρίζουν οι Τρεις Ιεράρχες, είναι η αγάπη και η φιλανθρωπία. Η διαχείριση των οικονομικών πόρων και η σύνδεσή τους με έργα φιλανθρωπίας και πολιτισμού από τους Τρεις Ιεράρχες αποτελεί το μέτρο κρίσεως και λειτουργίας της κοινωνίας κάθε εποχής.

Η Κ.Δ. συνδέει άμεσα τον Μεσσία με τους φτωχούς και καταφρονημένους και αυτό φαίνεται καθαρά από το πρώτο κήρυγμα του Χριστού στη συναγωγή της πατρίδας του, της Ναζαρέτ, με το χαρακτηριστικό λόγιο του Ησαΐα˙ «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ’ ἐμέ οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καί τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτόν Κυρίου δεκτόν» (Λουκ. 4, 18-19˙ πρβλ. Ησ. 61, 1-2). Ο φτωχός λαός, χωρισμένος από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, ξεκομμένος από κάθε φροντίδα του ήδη υπόδουλου στους Ρωμαίους ιουδαϊκού κράτους, με πλήρη εγκατάλειψή του στη φτώχεια και την κακομοιριά είναι ο στόχος και η φροντίδα του Χριστού.

Αποτέλεσμα της καθημερινής κοινωνικής δράσης του ανάμεσα στο λαό είναι το γεγονός ότι˙ «τυφλοί ἀναβλέπουσι, χωλοί περιπατοῦσι, λεπροί καθαρίζονται, κωφοί ἀκούουσι, νεκροί ἐγείρονται, πτωχοί εὐαγγελίζονται» (Λουκ. 22, 23˙ πρβλ. Ματθ. 11, 3 εξ). Αυτό δείχνει ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν μπορούν να αφήσουν ασυγκίνητο τον πολίτη της βασιλείας του Θεού. Εξάλλου, η πίστη κατά τη βιβλική θεολογία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πράξη της φιλανθρωπίας, αφού κατά τον αδελφόθεο Ιάκωβο «ἡ πίστις χωρίς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι» (Ιακ. 2, 20). Είναι απαραίτητη η πράξη για την αντιμετώπιση των αναγκών του πλησίον, του άλλου, όπως ακριβώς αποτυπώνεται στην παραβολή του καλού Σαμαρείτη (Λουκ. 10, 25-37).

Ασφαλώς τα υλικά αγαθά είναι απαραίτητα, για να ζήσει ο κάθε άνθρωπος. Παράλληλα, ο ίδιος ο πλούτος δεν θεωρείται κακός, αν ο πλούσιος γνωρίζει ότι είναι οικονόμος, διαχειριστής των αγαθών της δημιουργίας του Θεού. Αντίθετα, η πλεονεξία, ο εγωκεντρισμός και η αυτονόμηση του πλουσίου από τον Θεό και τον συνάνθρωπό του χαρακτηρίζεται ως αφροσύνη τόσο στην παραβολή του άφρονα πλουσίου (Λουκ. 12, 16-21) όσο και στην παραβολή του πλουσίου και του πτωχού Λαζάρου (Λουκ. 16, 19-31). Είναι αφροσύνη του πλουσίου, όταν μετατρέπει τον πλούτο σε βόμβες αντί σε ψωμί, για να τραφούν οι πεινασμένοι της γης, όταν

μετατρέπει τον πλούτο σε κάθε μορφή πολέμων αντί σε νοσοκομεία, για να θεραπεύονται οι ασθένειες των ανθρώπων και να «φιλοσοφείται» ο πόνος, όπως τονίζει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος (PG 36, 268), όταν μετατρέπει τον πλούτο σε ξέφρενο ανταγωνισμό εξοπλισμών αντί σε οργανωμένα εκπαιδευτικά κέντρα, όπου θα διακονείται η παιδεία, θα καλλιεργείται ο ανθρώπινος νους και θα διαμορφώνονται προσωπικότητες χρήσιμες για την ανθρωπότητα.

Κατά τον Μέγα Βασίλειο τα υλικά αγαθά δεν έχουν απόλυτη αξία, αλλά σχετική, γι' αυτό η χρήση τους πρέπει να είναι λελογισμένη. Ο σκοπός του πλούτου είναι κοινωνικός, οπότε πρέπει να κατανέμεται σ' όσους έχουν ανάγκη, χωρίς άσκοπες και πολυτελείς σπατάλες (PG 31, 265-273). Ο πλούσιος, συνεχίζει ο Μέγας Βασίλειος, δεν είναι ιδιοκτήτης των αγαθών που κατέχει, αλλά απλός οικονόμος, διαχειριστής του κτήτορα και δωρητή των πάντων (PG 31, 281).

δ) Η αντιμετώπιση των περιθωριακών και του φαινομένου του αποκλεισμού

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η κοινωνική δυναμική της θεολογίας της Κ.Δ. και των Τριών Ιεραρχών για τις ομάδες των λεγομένων περιθωριακών προσώπων και του φαινομένου του αποκλεισμού. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις η αναφορά στην πόρνη και τον ληστή. Μια αμαρτωλή γυναίκα μνημονεύεται στο κοινωνικό ευαγγέλιο του Λουκά (7, 36-50), η οποία με την πολύ μεγάλη της αγάπη και την πολλή ευγνωμοσύνη της προς τον Χριστό, επέτυχε τη λύτρωση, ενώ ο ιουδαϊκός τυπικισμός απορρίπτεται ως υποκριτικό καθεστώς, απαράδεκτο στην κοινωνική προοπτική της νέας κοινωνίας της βασιλείας του Θεού.

Ο ιερός Χρυσόστομος σχολιάζοντας τη στάση του Χριστού απέναντι στην αμαρτωλή γυναίκα θεωρεί την άφεση των αμαρτιών ως αποτέλεσμα των δακρύων και της δεήσεώς της, τη συγχώρηση ως απάντηση στην πίστη, της μετάνοιας ο στέφανος είναι η συγχώρηση και καρπός των πικρών στεναγμών η λύτρωση: «Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι. Δέξαι, λοιπόν, ὦ γύναι, τῶν δακρύων ὑπογεγραμμένην τήν δέησιν˙ δέξαι τῆς πίστεως τήν ἀντίδοσιν, δέξαι τῆς εὐπειθείας τάς ἀμοιβάς, δέξαι τῆς εὐσεβείας τάς δωρεάς, δέξαι τῆς μετανοίας τόν στέφανον, δέξαι τῶν πικρῶν στεναγμῶν τόν γλυκύτατον καρπόν» (PG 61, 732).

Παράλληλα, και η μοιχαλίδα στο θεολογικό ευαγγέλιο του Ιωάννη (8, 1-11) υπερβαίνει την κατάκριση των ιουδαϊκών αρχών μπροστά στο δίλημμα που έθεσε ο Χριστός: «ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν» (Ιωάν. 8, 7). Ο καταπληκτικός διάλογος δείχνει το νέο κριτήριο, το οποίο υπερβαίνει την αξιολόγηση της νομικίστικης ηθικής και της ιουδαϊκής καθηκοντολογίας, που έβαζε στους ώμους των ανθρώπων βάρη δυσβάστακτα. Μετά την αναχώρηση των κατηγόρων της αμαρτωλής γυναίκας ο Χριστός υπερβαίνει τον ανθρώπινο

σκεπτικισμό και τη στενόκαρδη ηθική λέγοντας: «Γύναι, ποῦ εἰσιν; οὐδείς σε κατέκρινεν;ἡ δέ εἶπεν. Οὐδείς, Κύριε. Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς˙ Οὐδέ ἐγώ σε κατακρίνω. Πορεύου, καί ἀπό τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε» (Ιωάν. 8, 10-11). Ο ιερός Χρυσόστομος ως ερμηνευτής των Γραφών θεωρεί τη βασιλεία των ουρανών ως χώρο όπου μπορεί να γίνουν δεκτοί και να αναπαύονται ακόμη και οι λεγόμενοι περιθωριακοί άνθρωποι: «Καί γάρ ὅτε τελώνας καί πόρνας εἰς τήν βασιλείαν ἐκάλει, οὐ καταισχύνων τήν βασιλείαν τοῦτο ἐποίει, ἀλλά τιμῶν μάλιστα, καί δεικνύς ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ὁ Κύριος τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ὡς καί πόρνας καί τελώνας οὕτως ἐργάσασθαι δοκίμους, ὡς ἀξίους φανῆναι τῆς ἐκεῖ τιμῆς καί δωρεᾶς» (PG 49, 410). Αυτή η νέα ηθική του καινούριου κόσμου υπερβαίνει το ανθρώπινο μέτρο και έχει ως κριτήριο την κατά χάρη προσέγγιση του πεπτωκότος ανθρώπου, την ανατροπή του μικρόψυχου ανθρώπινου κριτηρίου και την αξιολόγηση με προοπτική, το έλεος για τον αμαρτωλό.

Παράλληλο είναι και το περιστατικό της συγχωρήσεως και καταξιώσεως του ληστή στο σταυρό. Το «μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» (Λκ. 23, 42) είχε ως άμεση ανταπόκριση του Χριστού˙ «ἀμήν λέγω σοι, σήμερον μετ’ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ» (Λουκ. 23, 43). Υπερβαίνεται η λογική του νόμου, η λογική ενός ανθρώπινου δικαίου και μιας κοινωνικής καταξίωσης μέσα σε μια κοινωνία που έχει το κριτήριο του νόμου, και αναγόμαστε στο κριτήριο της χάριτος και της αγάπης του Θεού. Γι’ αυτό, και ο ιερός Χρυσόστομος υπογραμμίζει την καλή αλλοίωση των ανθρώπων από τη δράση του Χριστού˙ «Εὗρε τελώνην καί εὐαγγελιστήν κατεσκεύασεν˙ εὗρε βλάσφημον, καί ἐποίησεν ἀπόστολον˙ εὗρε λῃστήν καί εἰς παράδεισον εἰσήγαγεν˙ εὗρε πόρνην καί παρθένον ἐποίησε σεμνοτέραν˙ εὗρε μάγους καί εὐαγγελιστάς εἰργάσατο» (PG 52, 803). Έτσι, το κοινωνικό κριτήριο του αυστηρού μέτρου καλύπτεται με το άμετρον έλεος του Θεού και η λογική της ποινής αντικαθίσταται με το υπέρλογο της απόλυτης αγάπης του ανθρώπου από τον Θεάνθρωπο.

Πιστεύουμε πως φάνηκε καθαρά από τις παραπάνω θεολογικές-κοινωνικές επισημάνσεις ότι η Καινή Διαθήκη και οι Τρείς Ιεράρχες συμπορεύονται αρμονικά. Η θεολογία της Κ.Δ. ερμηνεύεται από τους Τρείς Ιεράρχες και προσαρμόζεται με απόλυτη επιτυχία στην εποχή τους δίνοντας το πρότυπο για την εφαρμογή της κοινωνικής δυναμικής του Ευαγγελίου σε κάθε εποχή. Αγία Γραφή και Πατέρες μέσα στην ιστορία, την παράδοση και την εμπειρία της Εκκλησίας ανακαινίζουν την κοινωνία και τον πολιτισμό. Ιδιαίτερη κοινωνική διάσταση εκπέμπει ο θεμελιακός άξονας της θεολογίας τους, ότι ο Θεός δεν εγκαταλείπει τον άνθρωπο και η κοινωνία είναι ο χώρος όπου περιπατεί ο Χριστός, για να κηρύξει μετάνοια, αλλαγή νοός και νοοτροπίας, τονίζοντας πως η συνισταμένη κάθε κοινωνικής και γενικότερα ανθρώπινης εκδήλωσης είναι η αγάπη, όχι ως απλή συναισθηματική

έκφραση, αλλά ως ουσιαστική κενωτική και θυσιαστική συμπεριφορά, για να ζήσει ο κόσμος. Ένας κόσμος που μπορεί να μεταβάλλεται ανάλογα με τη συμπεριφορά μας είτε σε κόλαση είτε σε βασιλεία του Θεού. Η επιλογή και η ευθύνη είναι του κάθε ανθρώπου.